

Ajdovski Gradec.

Spisal dr. Jos. Tominšek.

I. Kje leži „Ajdovski Gradec“?

„Uvodu“ svojega „Krsta pri Savici“ pravi Prešeren, da Črtomir

„beži tja v Bôhinj, v Bistriško dolino,
v trdnjavo, zidano na skalo sivo.
Še dandanašnji vidiš razvalino,¹
ki Ajdovski se Gradec imenuje;
v njej gledaš Črtomirovo lastnino.“

(Vv. 14–18.)

Glede lege Ajdovskega Gradca pove Prešeren nekaj nižje (v. 43) še podrobnost, da od njega „le majhen prostor je tje do goščave“.

„Krst pri Savici“ je bil prvikrat natisnjen leta 1836. Za tisto leto trdi Prešeren torej z vso odločnostjo, da se „dandanašnji“ še vidi razvalina in da se v istini imenuje „Ajdovski Gradec“. Ali naj pesniku verjamemo ali pa mari naj smatramo njegov „Ajdovski Gradec“ le za golo izmišljotino in njegovo trditve za pesniško fikcijo? Ni dvoma, da sme pesnik imeti dokaj svobode pri preustrojni zgodovinskih dejstev; a potvarjati jih ne sme. Najprevidnejši mora biti pri zemljepisnih podatkih; domišljiji se more prepuščati edino pri bajevnih predmetih (vile, zmaji...) ali pri bajevni lokalizaciji („deveta dežela“!), nikdar pa pri trditvah, ki izzivajo in omogočujejo kontrolo. Drugače se pesnik takoj osmeši; kajti v tem oziru pričakujemo od njega točnosti in resničnosti in mu, kadar jo krši, takoj ogorčeno očitamo: „To ni res! Zakaj se nisi poučil na licu mesta!“

Prešeren je v zemljepisnih napovedih zelo točen; vsak njegov opis znanih nam krajev je absolutno zanesljiv (o tem še o drugi priliki; zmislmo se le njegovega Bleda!), vendar je vanj položeno le to, kar diha in zbujata poetičnost. Tudi glede finega čuta za naravo je on prvi naš pesnik in pravi domoljub v temeljnem pomenu te besede. In on bi naj bil riskiral, da bi se kdo, ki bi prehodil Bohinj, mogel obregniti ob „Krst“, češ: „Savica, jezero, Bistrica, to je vse prav povedano; a Ajdovskega Gradca in opevane sive skale — ni! To je zlagano, dasi se baje, še dandanašnji vidi!“ — Ko bi Prešeren svoje trditve ne bil imel oprte na trdni dejstvi in po vsej priliki na lastnem očividstvu, bi je nikdar ne bil izrekel z ono nedvoumno odločnostjo. To stoji neomahljivo!

Seveda: ko bi se šlo za kak oddaljen kraj, čigar poznanja ni pričakovati pri bralcu, ali ki bi ga

morda pesnik sam ne poznal ali pa ga hotel prikriti, potem bi se bil Prešeren izrazil drugače; n. pr. tako kakor v pesmi „Judovsko dekle“: „Moravskega trga Lesce“ ne bomo pač nikoli našli¹ na kakem zemljevidu, a pesnik je besede tudi tako zasukal, da nam niti na misel ne pride, ga iti iskat. „Stoji Moravski trg Lesce“, tako pravi pesnik, z očitno naslombo na narodne pesmi z njih običajno lokalizacijo „Stoji...“ Kje „stoji“, po tem ne vprašamo: kar je splošno človeškega — kakor n. pr. pri „Judovskem dekletu“ — to se more goditi povsod, kjer pač „stoji“ kak kraj!

Vse drugače je pri „Ajdovskem Gradcu“. Katastrofa, ki se tu vrši, mora imeti konkretno situacijo; prvič, ker je dogodek enojen in enoten, izvršivši se le na določenem enem mestu; in drugič, ker kraj te katastrofe mora biti v soglasju s situacijo pred katastrofo (Bled) in z ono po katastrofi (Bohinjsko jezero in Savica). Kakor imata Bled in Savica (z jezerom) svojo nedvomno lego, tako jo mora imeti Ajdovski Gradec; ako ne, bi bilo boljše, da bi si bil pesnik i namesto Bleda in Savice — izmislil dva poljubna kraja! In še več: baš med Bledom in med Bohinjskim jezerom mora ležati Ajdovski Gradec, pa bliže jezeru; to zahteva razvoj dejanja. Saj se je Črtomir umaknil sovražnim četam za zadnji obupni boj, umaknil kolikor mogoče daleč; po tisti strašni noči pa pač ni mogel dalje priti nego do jezera, pičli dve uri oddaljenega. Tudi je moral Ajdovski Gradec ležati na mestu, ki je dobro stražilo vhode v osrčje Bohinja in raz katero se je mogel bližajoč se sovražnik že oddaleč zagledati.

In vsem tem zahtevam res odgovarja v Bohinju tisti grič, ki se še dandanašnji imenuje Ajdovski Gradec in se je — kakor bomo slišali — tudi v Prešernovem času brezdvomno tako imenoval in ki ga je Prešeren pravtako gotovo sam poznal in videl, kakor je z lastnimi očmi občudoval slap Savice.

Kje je ta grič?

Kot nedoraslega dijaka me je počitniško potovanje privedlo mimo Bleda v Bohinj. Nosil sem Prešerna v srcu, brez vsega slovstvenozgodovinskega aparata, pa s slepo vero vanj. „Kje leži Ajdovski Gradec?“ sem vprašal, dospevši po dolgi pešhoji v Bohinjsko Bistrico, prvega kmeta, ki sem

¹ Podčrtal jaz; tudi ločila in pravopis v citatu sem uredil po našem.

¹ Vendar primerjaj Zbornik S. M. 1902, 167.

ga srečal. „Oni-le hrib se tako imenuje,“ mi je mož odgovoril, kaŕoč na okrogel, napol porasel hribec, ki sem ga bil že pustil za seboj. „Šibke pol ure imate do njega.“ Pustil sem svojo torbo pri kmetu in sem se vrnil. Urezal sem jo preko polja na desnem bregu Save proti soteski med Bitnjami in Lepénj-cami; griček sem imel ves čas pred seboj. Dospevši do njega, sem ga obhodil od vseh strani, videl sem na njem (proti Savi) njegove „sive“, strme skale, domala nepristopne, in zdel se mi je kakor nalašč ustvarjen za gradič. Potem sem se vrnil v vas; a po Ajdovskem Gradcu sem se oziral v Bohinju, kamor sem prišel, in res skoraj ni kraja, odkoder bi se Gradec ne videl!

To je bilo pred več ko dvajsetimi leti; Bohinj je bil še nepristopen širši množici. A prišlo je 20. stoletje in pričeli so v Bohinju vrtati gore in graditi mostove; zdrdral je prvi vlak po samotni dolini in smuknil skoz Črno prst v solnčno Goriško, kamor so skoz tisočletja Bohinjci mogli dospeti le sopeč preko Baškega sedla (1251 m). Impozantnost modernih naprav in zdaj lahko pristopni gorski velikani, ki te na postaji v Bohinjski Bistrici kar prevzamejo s svojim bleskom, so bili vzrok, da se potniki niso zmislili pesnika, ki je tod romal peš, in da njih oči niso zapazile bližnjega skromnega grička, Ajdovskega Gradca, ker so se obračale le proti Črni prsti, Rodici, Bogatinu, Toscu, Triglavu. Sedanjostni užitek je pri potniku močnejši nego historični spomini in tajna poetičnost. In vendar: kateri Slovenec bi se ne bil vneto ozrl tudi na Ajdovski Gradec in nemara njega posetil prej ko Triglav, ko bi bil kdo potnike opozoril, da vozi vlak prav tik tega grička ter da je s postaje v Bohinjski Bistrici do vznožja Ajdovskega Gradca le nekaj minut hoda! Na tisoče izletnikov je tekom zadnjih let posetilo Bohinj, celi zavodi poleté k slapu Savice: Ajdovski Gradec, ki bi si ga bili lahko ogledali mimogrede v dobri uri, pa stoji — pozabljen!

Ta malomarnost se težko opraviči, ker dandanes Ajdovski Gradec ni omenjen, kakor je to bilo še pred desetimi leti, edino na kakem prikritem mestu v časopisih¹, ampak je Slovensko Planinsko Društvo skrbelo, da prodre poznanje vsaj njegovega imena v najširše kroge: V knjižici „Markirani poti“, ki jo je izdalo Planinsko Društvo, je na str. 55. med izleti iz izhodišča Boh. Bistrice tudi zabeleženo: „Bistrica—Ajdovski Gradec 1/2 ure“; v knjižici „Nova železnica“, ki jo je ob otvoritvi Bohinjske železnice spisal inženier Maks Klodič vitez Sabladolski za isto Planinsko Društvo, je na str. 17. izrečno povedano: „Pri nasel-

bini, imenovani Lepence¹, je vsekana progi pot skoz ožino v skalo; po visokem nasipu v velikem ovinku okrog „Ajdovskega Gradca“ hiči vlak čez tretji železni most (50 m) preko Save na kolodvor na Bohinjski Bistrici.“ — Pisatelj torej smatra „Ajdovski Gradec“ za znan kraj. — Naposled: zemljevid „Julijske Alpe“, ki ga je leta 1910. izdalo Slov. Plan. Društvo, ima zabeležen tudi „Ajdovski Gradec“ (med Boh. Bistrico in Bitnjami); o istinitosti njegove eksistence in o njegovi legi se torej lahko pouči, kdor se le hoče. — Kljub temu nima Gradec nikakih znakov morebitnega češčega poseta. Čisto zapuščen je.

Zato naj se mi potniki in izletniki pridružijo, da posetimo „Črtomirovo lastnino“. — Vlak nas pelje od Bleda proti Bohinju, prerili smo se skoz Sotesko, kmalu zavijemo na desno in namah se dolina precej razširi; nato se (osebni) vlak ustavi: dospeli smo na prijazno postajo Noménj. Tu izstopimo in se ozrimo po dolini naprej v smeri vožnje (ako sedimo v brzovlaku — ki tu ne postoji — pogledimo v isto stran skoz levostransko vlakovo okno!); dolina se v neznatni meri zožuje, dokler je v daljavi primeroma ene ure gozdnato gorovje ne stisne od obeh strani; a prav na sredi jo navidezno popolnoma zatika polukrožen, porasel grič — ta grič je Ajdovski Gradec. Odslej ga imamo lahko trajno pred očmi; vendar se tam, kjer se — tu povsem premočrten — železniški tir najbolj približa Savi, ozrimo skoz okno na desno: videli bomo močan slap tik ob vozni cesti; slap se imenuje „Ubita Voda“. Zdaj se pritisne železniški tir tik ob desno skalovje, pod nami je udruženih nekaj hiš (vas Lepenjce), a namah se pred nami svet odpre: Bitenjsko polje se tu razprostira z na samem stoječo cerkvijo in z vasjo Bitnje. Vlak pa ne krene na polje; tir ga spelje v ostrem ovinku skoraj pravokotno proti jugu, in sicer čez visok most preko Save, in odtam naprej po visokem nasipu.

Preden se vlak zavije na levo na most, stopite vsi na levo stran k oknom: spodaj globoko se zeleni bistra Sava, tu že precejšnja reka in dokaj mirno tekoča (tu je čolnarski brod), a onstran reke se dviga, le nekaj korakov oddaljen od brega, z deloma navpičnimi, v razpokah z grmičjem poraslimi stenami naš Ajdovski Gradec. Onstran mostu se peljemo po nasipu tako blizu Gradca, da bi ga dosegel vsakega otroka lučaj. Griček pa je odtod (torej od zapada) prav nedolžen, travnat, navidezno le lahno vzpet; ... ko postojimo v prihodnji minuti na postaji v Bohinjski Bistrici, vidimo razločno, da ima Gradec na južni strani pravcate senožeti.

¹ Najobširneje v Dr. Mencingerjevem spisu „Ajdovski gradec“, Ljublj. Zvon 1883, str. 17 idd.

¹ Dr. Mencinger — domačin — piše v omenjenem članku „Lepenjsce“.

Na Bistriški postaji izstopimo in prekoračimo takoj cesto, ki pelje v vas; po stopnicah dospemo navzdol do pešpota in kolovoza, ki nas vodi tik ob železniškem tiru nazaj proti omenjenemu mostu. Čez kakih pet minut pridemo do predora skoz železniški nasip; mi mu sledimo ter stojimo zdaj na desni strani tira med precejšnjim gručem in neposredno pred — Ajdovskim Gradcem, na katerem baš tu kamenje lomijo. V grmovju zapazimo skalnato stezo, ki ob nalivih služi tudi za strugo malemu hudourniku, in tuintam rdeče, obdrgnjene znake Slov. Plan. Društva. Hitro se dvigamo kvišku; pot postaja travnata in lahko jo uberemo kar naravnost navkreber. Na sredi griča je majhen senik; ker smo se popeli nad železniški nasip, se nam odpira prelep razgled po pravem Bohinju gor proti jezeru in dalje. Vendar stopimo še tistih sto korakov na vrh! Po travi, posejani tuintam z gručami grmovja, zlasti lešja, stopamo zložno kvišku in smo kmalu na temenu. Radovedno si ga ogledamo.

Razvalin, sploh kakega zidovja ne zapazimo nikjer; čudno pa se nam zdi, da je vrh tako lepo zaokrožen; bil bi čisto podoben človeški lobanji, ko bi ga ne pokrivalo ponekod grmovje in posamezno drevje. Da so na njem delovale človeške roke, to se nam pač dozdeva na prvi pogled. Prostor prav na vršiču, ki ga v obliki štirikotnika obdaja večje grmovje, dočim samega pokriva le trava, je nekoliko uglobljen, mestoma pa posut z grobljami, tako da si takoj mislimo: tu se je poslopje podrla. Ko se razgledujemo dalje proti pobočju, nahajamo takisto groblje bodisi kupoma ali pa zdržema kakor pri plotu; lahko pri tem mislimo na obzidje, na dohodišče, oziroma dovozišče in na predstraže. Sama priroda tod ni delovala. Našlo se je tu, kakor bomo nižje poročali, res tudi nekaj starih izkopin; da pa do današnjega dne ni natančneje dognano, kake vrste ljudje in kaj so delovali na tem gričku, temu je krivo edino to, da so se dosedANJI strokovnjaki starinoslovci zanimali za Ajdovski Gradec le mimogrede. Zato še smemo pričakovati važnih odkritij. Baš v Bohinju, pri Srednji Vasi, je zasledil dr. Šmid¹ za našo zgodovino eminentno važne staroslovenske grobove; morda krije tudi prst na našem Gradcu kak važen pomnik na staro zgodovino Bohinja, tega čudnega kulturnega središča starinstva. „Ajdje“ na Gradcu še čakajo poklicanega buditelja, ki jih bo zopet pozval na dan in nam povedal, kdo so. In morda bodo dali pesniku prav, ki je tu videl v duhu boj, „mesarsko klanje“.

Nestrokovnjak le gleda in sluti; dokazati ne more. Vsakteri pa bo izkusil to, kar je izkusil pisec teh

¹ Glej njegova poročila: „Carniola“ I. 1908., str. 17 idd., Ljubljanski Zvon 1908, str. 104 idd.

vrst že trikrat: ko stojiš na vrhu griča in se ozreš po okolici, ostal boš presenečen: prehodil si morda že mnogo sveta, ali gotovo še nikjer nisi naletel na točko, ki bi — samaobsebi videti tako neznatna — tako absolutno obvladala vse okrožje, kar se ga vidi, kakor baš Ajdovski Gradec. Prvi vtis je, kakor bi hrib čudovito zrasel nad okolico, dasi se nam je prej zdel prav nepomemben. Važnejši pa je vpogled v njegovo situacijo, ki se nam poočituje z vso nazornostjo le z vrha: Gradec straži naravnost vse vhode in prehode v Bohinj! Teku Save proti vzhodu more oko slediti onstran Nomnja, proti zapadu je pred nami razprostrta vsa široka Bistriška dolina, proti jugu morem prežati na tiste, ki so preko gora prilezli z Goriškega, in na severu obvladam pot, ki pelje čez Bitnje v Jereko in odtod v Srednjo Vas ali gor v hribe proti Koprivniku ali Gorjušam, zavarovan sem proti tistim, ki bi se morda od jugozapada (z Nemškega Rovta) hoteli pritihotapiti — skratka, vse Bohinjske poti se v zračni črti tu stekajo, tako da ta prevažna, za trdnjavo prepripravna točka ni mogla ostati prezrta.

Pa tudi griček sam kot t a k je za trdnjavo jako pripraven. Na vrhu je dovolj prostoren, da se vmeštuje potrebne stavbe; ni previsok (sodim ga na kakih 80 m nad Savo) in je od treh strani (proti severu, vzhodu in zapadu) prav dobro, proti jugu dovolj zavarovan, a od juga vendar toliko pristopen, da so prebivalci brez posebnih težav mogli vzdrževati komunikacijo. Da pripoznamo njegovo lego, je najbolje, da ga obidemo. Na zapadu, kjer je gosto zarasel, ne bomo našli nič posebnega, a vsekako je tukajšnja strmina, ako si mislimo goščo iztrebljeno, dovolj velika. Proti jugu pobočje ne sega do istega vznožja kakor na ostalih treh straneh, ampak se znižuje le nekako do polovice griča, potem pa se vsloči v široko sedlo, ki prehaja na oni strani v gozdnato predgorje Jelovice („le majhen prostor je tje do goščave“!); tu doli je griček le travnat; a nekako na sredi se skriva pod travo groblja, ki se da zasledovati kakor pas; prehod v sedlo je kratek, a strmejši nego se nam vidi na oko. Na vzhodni strani pokriva griček gosta bujna hosta, tako da se nam čisto prikriva strm ozek kamin, ki loči pravi Ajdovski Gradec od drugega nižjega grička, tvorečega nekako predstražo za pravi grič. Tu med gričema je popolnoma skrita lesena koča, ki služi za senik. Prav poetičen kofček! — Južna stran griča pa je, kakor smo že omenili, skalnata, večinoma gola, odspodaj do srede mladodane popolnoma navpična. Tu mimo šumi Sava in do podnožja raste bujna trava; na jugozahodni strani so tla, menda vsled železniškega nasipa, ki je seveda skvaril splošen vtis griča, precej močvirnata.

Vpraša se, ali je ime „Aj dovski Gradec“ domače in staro, ali pa za „Krst pri Savici“ izmišljeno. Če je ime domače in staro, potem ga smemo kolikortoliko smatrati tudi za dokazilo historičnosti nekega (malega) gradu, ki je nekajal stal na griču. Da je ime domače, o tem ni nikakega dvoma; razširjeno je po vsej okolici in vsakdo ti bo povedal, če ga vprašaš po imenu griča, da je to „Aj dovski Gradec“ (ne morda „Aj dovski grad“). Govoril sem večkrat z Bohinjci in sem jih mimogrede, da bi ne mogli slutiti kakega namena, vprašal po imenu. Slišal sem vselej v bistvu isti odgovor, od starčka, ki sem ga dobil enkrat počivajočega baš na Aj dovskem Gradcu, od mož in žen. Najtočneje me je poučil kmet, čigar posestvo meji (proti jugovzhodu) ob „Aj dovski Gradec“; ta mi je rekel, da grič včasih imenujejo tudi nakratko le „Gradec“: „danes bomo na Gradcu kosili“, a pravtako tudi s pristavkom „Aj dovski“, oboje kakor pač pade na usta. Čudil sem se pa, da mi nobeden ni povedal oblike, ki sem jo po Bohinjskem narečju pričakoval; vzrok je bila brezdvomno moja slučajno vsakikrat „gosposka“ obleka, da so se silili h „gosposki“ izreki. Zato sem omenjenega posestnika, ki je kot bližnji sosed moral biti o vsem najbolje poučen, naravnost vprašal, ali ne pravijo v Bohinju: „Aj dovski grasc“. „Seveda pravimo tudi tako,“ mi je hitro odgovoril, „a to ni — lepo!“ Od tega kmeta sem tudi izvedel, da je Gradec sam cerkvena last Bistriška in da travo na njem pokosi cerkvenik.

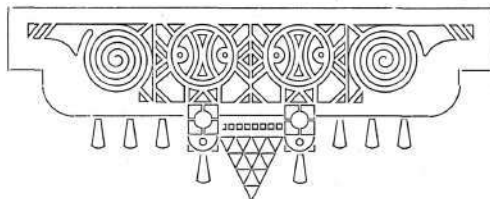
To me je napotilo, da sem se obrnil po informacije (zlasti na podlagi mape) na župnišče. Posredoval je č. gosp. Ivan K o g o v š e k (kaplan v Srednji Vasi), ki mi je izporočil sledeče: „Ljudje izgovarjajo ‚Aj dovski Gradec‘, v mapi je na dotični parceli napis ‚Grasc‘ — seveda popolnoma fonetično po tukajšnjem dialektu. Griček je cerkvena last, in sicer, odkar ljudje pomnijo. Kakih zapiskov iz prejšnjih časov ni dobiti; kako je torej prišel k cerkvi, se ne ve. Da je vrhu grička stal v davnih časih grad, o tem je ljudstvo trdno uverjeno. Čisto gotovo je bil ‚Gradec‘ utrjen, saj se na vrhu še dobro pozna kolobar, kjer je stal zid.“ (Pismo z dne 6. septembra l. 1909.)

Že s tem je tudi ovržen možni ugovor, da je o Aj dovskem Gradcu znanje in ime razširil šele Pre-

šeren s svojo pesnitvijo. Ne glede na to, da Prešernova dikcija sama izključuje to domnevo, si nikakor ne moremo misliti, da bi bil Prešernov vpliv v Bohinju tolik, da bi prebivalstvo po njegovi fikciji dalo ime temu vsem znanemu in od vseh strani vidnemu griču, ki so ga vendar že odnekaj morali kakorkoli imenovati; saj vemo, da ima kmet celo za vsako svojo njivo posebno ime. Šele v najnovejšem času se seznanjajo prebivalci s Prešernom in z vsebino njegovega „Krstu“. To jesen sem govoril z nekim mladim kmetom o Aj dovskem Gradcu; ta mi je takoj pričel s ponosom pripovedovati zgodbo, kakor jo čitamo v „Krstu“. Ko ga vprašam, odkod to ve in ali je morda povest (imenoval je tudi Bogomilo) razširjena med ljudstvom, mi je takoj odgovoril: „Ne! Slišal sem to iz govornikovih ust na zadnjem volilnem shodu!“ — To pa je gotovo: kadar se znanje „Krstu“ razširi in kadar bodo potem prišli tuji raziskovalci povpraševati po vesteh, ki so udomačene med ljudstvom, potem bo prebivalstvo vedelo — vedno več o Gradcu, o Bogomili in o Prešernu. Baš pri omenjenem zadnjem posetu se mi je pripetilo sledeče: Vračajoč se od Aj dovskega Gradca proti kolodvoru, sem se sešel z železniškim delavcem, ki se je, nedomačin, tu naselil in vzel v najem stanovanje v napol podrti, zapuščeni hiši na jugovzhodnem znožju Gradca. Ko je izvedel, kod sem hodil, mi je kot posebno novost javil, da se nahaja v strminah severne stene Ajd. Gradca votlina, kjer so našli razne dragocenosti; to votlino imenuje ljudstvo „Črtomirov kevder“. V tem hipu sem obžaloval, da vozi skoz Bohinj železnica; imel sem le še nekaj minut do vlaka, a najrajši bi se bil vrnil, da bi steno preiskal. Mož je sicer priznal, da votline sam še ni videl („Kaj naj iščem gori?!“), a je odločno zatrjeval, da mi poroča resnico. Kdor torej odslej prvi pride do Aj dovskega Gradca, naj opravi to, česar jaz tedaj nisem mogel. Mogoče je, da je mož zamenjal ta „kevder“ z neko luknjo v Babni Gori (ki leži nasproti Ajd. Gradcu onstran Save), kjer se je res našlo nekaj starih novcev in drugih podrobnosti. (Gl. niže!)

Z neovržno zanesljivostjo pa kažejo stara poročila, da si Prešeren imena Aj dovski Gradec ni izmislil, ampak da ga je našel na licu mesta; viri nas peljejo še dokaj pred dobo, ko se je Prešeren poprijel svojega „Krstu“.

(Konec.)

Ajdovski Gradec.

Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Konec.)

II. Glavni viri o Ajdovskem Gradcu.

1. Največji zgodovinar Kranjske, Valvasor, se je v svojem velikem delu baš za Bohinj premalo zavzel; Ajdovskega Gradca nikjer ne omenja. Dobro pa mu je znano, kar je izvun Bohinja. Tako poroča (v „Ehre ... Krain“, IV. zvez., 22. pogl., str. 567) o dveh prastarih „ajdovskih“ gradovih pod Belšico pri Javorniku ter o 300 starih grobovih z mnogimi napisi vrhu Belšice. Te grobove je v Valvasorjevem času (1681) hotel dr. Janez Petermann preiskati. Komaj pa je delavec zasadil lopato v tla, tako poroča Valvasor sam, je začelo ob vedrem nebu strahovito bliskati in grmeti, tako da sta jo doktor in delavec hitro odkurila! Na isti čudežni način je mnogo pozneje (1831) prepodila nevihta zopetne raziskovalce.¹ Ni se pa dal preplašiti tretji raziskovalec dr. Šmid. On je pretaknil vso Belšico in dognal, da sicer na vrhu ni nikakih grobišč, da pa so pri tkzv. „Jezercu“ in v Medjem Dolu zgodovinska tla; ondí se je našlo že precej starin. Preiskal je tudi skalnati špič „Ajdinjo“ pri Mostah, kjer je po narodni pripovedki še dandanašnji grad, ki vanj vodijo skrita železna vrata. To je sicer bajka, a visoko gori v skalah je Šmid res našel prirodno jamo, ki jo je človeška roka pripravila za gradišče-pribežališče; železna vrata, ki so grad zapirala, služijo zdaj nekemu mlinarju v Mostah, da zapira svoje skladišče! Ta grad je najbrž eden izmed omenjenih Valvasorjevih; njegova zgodovina sega gotovo daleč v davnino, ne le v turške čase (okoličani ga imenujejo „turška hiša“). — Ta odkritja je dognal dr. Šmid.² Izraze „ajdovski“, „grad“ srečavamo torej tudi tu.³

O Bohinju, žal, nimamo podobnih podatkov in raziskovanj. Za leto 1120. je sicer izporočena ustanovitev samostana v Bohinju, z imenom „Cruskilach“, a nihče še ni dognal, kje naj bi bil ta samostan stal; dr. Mencinger⁴ misli, da je ustanovitev ostala

sploh le na papirju. Ime je pač slovansko; izvajajo ga od „hruške“ (Pirnbaum, ad Pyrum). Zanimivo pa je, da se že tu navaja ime Bohinj kot praedium Uochina.

2. Ko so v drugi polovici 18. stol. Bistriški plavži prešli v last Zoisov, najprej najbrž v last Mihaela Angela Zois, očeta Zigmunda Zois barona Edelsteinskega (Illyr. Bl. 1821, str. 60), so se pričeli tudi domači (recimo Ljubljanski) krogi zanimati za Bohinjske krasote, osobito še, ko se je ob Savici l. 1807. postavil spomenik nadvojvodu Ivanu, ki je bil tudi te kraje posetil. Odslej je imenitna gospoda rada delala izlete v Bohinj in ni je bilo sram, se kar javno ondí na kamnu ovekovečiti. Vestni in brskavi zgodovinar Franc Ksaver Richter je nekatera teh imen prepisal in jih — objavil!¹ L. 1814. je Bohinj posetil n. pr. Matej Ravnikar, l. 1817. Jakob Zupan, l. 1819. mnogo odlične družbe, n. pr. škof Gruber in grof Auersperg.

Temeljne važnosti za nas pa je izlet in ob enem študijsko potovanje že navedenega profesorja Richterja² v Bohinj, l. 1820. (letnico si zapomnimo!). To potovanje je prihodnje leto sam popisal.³ Dne 21. avgusta 1820 je odrinil z Bleda, je videl „Babje zob“, „stengah“, „oberne“, „Nomejn“, je občudoval Bohinjske hišne stavbe, nališpane z živimi cvetkami, in je dospel v štirih urah do Bistrice. Iz Bistrice, tako nadaljuje Richter doslovno, „machen wir einen Ausflug auf einen nächst Feistritz gelegenen Hügel, den die Bewohner des daran

¹ Illyr. Bl. 1821, str. 69.

² Franc Ksaver Ivan Richter je bil v prvi tretjini 19. stol. najdelavnejši zgodovinar za Kranjsko. Rojen je bil 18. avg. 1783 pri Opavi, umrl je 24. maja 1856 na Dunaju. L. 1806. je bil posvečen v duhovnika, a se je, službujoč izprva v samotnih gorskih krajih, vrgel na zgodovino in jezikoslovje, tako da so mu že l. 1808. podelili stolico zgodovine in zemljepisja na gimnaziji v Brnu; l. 1815. pa je prišel kot profesor svetovne zgodovine na licej v Ljubljani. Tu se je prav razvil; študiral je arhive (stanovskega je uredil), stikal je po deželi za zgodovinskimi viri, poskusil se je tudi kot beletrist, je urejeval nekaj časa Laibacher Zeitung in „Illyr. Blatt“, čigar pravi utemeljitelj je bil on, in je spisal veliko število razprav in člankov. Od l. 1825. do 1844. je bil vseučil. bibliotekar v Olomucu in je nato stopil v pokoj. Njegovo srce ga je vedno vleklo v Ljubljano. „Mit besonderer Liebe hing er an Krain, wohin ihn eine nie zu stillende Sehnsucht zog“, pravi o njem Wurzbach.

³ Illyr. Bl. 1821, št. 15, z dne 20. aprila, str. 61–62.

¹ Dimitz, Gesch. Krains I. 22.

² „Das Geheimnis der Belšica“, Laib. Zeit. 1. avg. 1908.

³ Pri Mokronogu so „Ajdovske Jame“. Dimitz, Gesch. K. I. 69.

⁴ Lj. Zvon 1883, 22. — Drugi tozadevni citati — ki jih mi ne bomo ponavljali — se dobe v: Illyr. Blatt 1821, str. 47, Mitth. d. hist. Ver. f. Krain 1863, str. 38, in pri Dimitzu, G. K. I. 164. — Samostan so ustanavljali Briksenski škofje, glavni lastniki v Bohinju.

liegenden Dorfes Bitnach (Witnach) Gradez oder Heidouski Gradez (einen Heidenberg) nennen den ich aber lieber Römerberg taufen möchte. Er beherrscht so zu sagen das ganze Wocheiner Tal, und liegt gleichsam in der Mitte desselben, also daß wer immer in alten Zeiten Herr von der Wochein war, diesen wahrhaft militärischen Punkt nicht unbenutzt lassen konnte". „Ne motim se pač," pravi Richter nadalje, „da je bila tu nekdanj rimska stražnica, ki so jo v dobi ljudskega preseljevanja severni barbari razrušili. Dasi je grič vseprek s travo in z grmovjem porasel, vendar ni treba globoko kopati, da naletimo na sledove zidovja, na razbito opeko in obsekane kamne, ki so pač težko ostanki srednjeveškega gradiča; sicer bi bile razvaline bolj pri vrhu." Nadalje poroča Richter, da se je v jamah Babne Gore našlo precej rimskih novcev in celo male ponve za topljenje železa, ki imajo čisto posebno obliko. Pisec sam je imel nekaj bakrenih novcev, ki izvirajo iz Babne Gore. — Ako se uvaža, tako konča Richter, da je bil v starih časih promet med Kranjsko in med Tolminom zelo živahen, potem se nam ne zdi neverjetno, da je stal na gričku rimski stolp z rimskimi vojaki, ki so stražili vhode; morda so tu tudi delovali rudarji.

Leta 1820. je torej našel Richter ime Ajdovski Gradec kot navadno narodno nazivanje, in stare ostaline so bile na njem ohranjene v očitnih sledovih; potemtakem celih 16 let prej, preden je izdal Prešeren svoj Krst! Nikakega dvoma ni, da je Prešeren, ki je bil zvest podpornik Illyr. Blatta, čital Richterjev opis Bohinja in Ajdovskega Gradca; da je posetil Bohinj, nam je tudi izporočeno¹; storil je to pač kot ožji domačin, morda tudi kolikor-toliko vsled Richterjevega popisa.² Imena in dejstev Prešernu ni bilo treba izmišljati.

3. Na Richterjeva izvajanja se nanaša Henrik Costa v svojih „Reiseerinnerungen aus Krain" l. 1848. Na str. 179 se spominja najprej Zoisovih plavžev v Bistrici, potem pa pravi: Črno Prst (zherna perft) posečajo botaniki, zgodovinarja pa vabi grič „haidovski gradez" pri vasi Bitnje; proti Richterjevemu

mnenju, da je na Ajd. Gradcu stala stara rimska stražnica, ki je bila ob ljudskem preseljevanju razrušena, pa se dozdeva Costi verjetneje, da so razvaline iz poznejše dobe, iz srednjega veka: kak roparski vitez je tu gori sedel in je prežal na trgovceto-vornike, ki so šli tod mimo na Goriško, oziroma na Koroško.

4. Dočim izvirajo dosedanje omembe in presoje Ajdovskega Gradca le od nestrokovnjakov, ki so pač sodili in sklepali po splošnem vtisku, je dve leti za Costo nanese sreča, da je posvetil Ajd. Gradcu svojo pozornost pravi veščak, geolog in montanist A. von Morlot; kot uspeh svojih študij je l. 1850. objavil obširno, celih 14 strani v četverki obsegajočo razpravo v najuglednejšem avstrijskem geološkem zborniku in je obenem pridejal natančen obris Gradca z vrisanim načrtom domnevanih starih stavb na njem.¹ Ta razprava, ki nudi situacijo, kakor je bila pred 60 leti, bo morala služiti bodočemu preiskovalcu za izhodišče in za podlago. Ker je malo znana, podam iz nje izveček:

TedANJI Bistriški kaplan Ivan Brence si je vrh Ajd. Gradca dal napraviti vrt²; pri tej priliki je izkopal nekaj starin, ki jih je prepustil Morlotu. Bile so to, razen manj važnih železnih komadov, zlasti rimske zaponke; iz njih in iz drugih okoliščin je Morlot sklepal, da je bila na vrhu griča starorimska železarna, seveda zelo primitivnega značaja, delujoča s pomočjo mehov. Ko je železarna propadla, se ni več obnovila na istem mestu; kajti medtem se je bila tehnika že razvila in se je posluževala vode. Ta način je na griču izključen; zato je bilo računati na prav izvirne, nepokvarjene najdbe in zato se je lotil Morlot preiskave. Pomagal mu je tedanji oskrbnik Zoisovih plavžev in rudnikov v Bistrici, poznejši profesor na montanski šoli v Ljubnem, Franz Sprung, ki je tudi napravil omenjeni obris Ajd. Gradca.³ Nadalje poroča Morlot o nekdanjih prometnih zvezah v Bohinju (poglavitna je bila v Podbrdo) in poudarja, da leži v Bohinju železna ruda na mnogih mestih čisto na vrhu. Opiše

¹ Glej Pintar, Preš. Album 768 in dr. Mencinger, Ljublj. Zvon 1883. 24. — Kako radi so prirejali izlete v Bohinj, nam je priča dr. Janez Bleiweis, ki je baš v letu, ko je izšel Krst (1836), pripotoval s svojo ženo v domovino, z večjo družbo iz Kranja posetil Bohinj in Savico ter izlet popisal v dnevniku, ki je ohranjen v njegovi zapuščini. Prim. „Bleiweisov Zbornik", str. XLVIII.

² Ni nemogoče, da je Prešeren svoje povelicanje Bleda črpal sugestivno iz Richterjeve opazke (Illyr. Blatt, 1821, št. 12, str. 46) glede krasote Blejskega okraja: „Welcher Stoff für einen vaterländischen Naturmaler oder Zeichner!" — Slapu Savice je Richter v svojemu opisu posvetil pravicato (nemško) himno.

¹ Naslov razprave je: „Über die Spuren eines befestigten römischen Eisenwerkes in der Wochein in Oberkrain". Von A. v. Morlot. Zur Veröffentlichung mitgeteilt von dem geognostisch-montanistischen Vereine für Innerösterreich und das Land ob der Enns, und vorgetragen in der Sitzung der k. k. geologischen Reichsanstalt am 2. April 1850. Mit einer Tafel (IV.). — Natisnjena je razprava v „Jahrbuch der k. k. Geologischen Reichsanstalt", I. Jahrgang 1850, na str. 199—212, in sicer v II. zvezku, ki mu je na koncu dodejan (v 2 barvah) situacijski „Plan des Hügels mit den Spuren eines befestigten römischen Eisenwerkes bei Witnach in der Wochein in Oberkrain".

² Mi vemo, da je Ajd. Gradec cerkvena last!

³ Morlot, n. n. m. str. 200.

pa tudi jamo v Babni Gori (na poti proti Jereki), ki je kakor nalašč pripravna za pribežališče; našlo se je v njej mnogo novcev, kosti in orodja. Nato prestopi k Ajd. Gradcu¹ in ga opiše po legi, strmini in višini.²

Zdaj sledi opis domnevanih gradenj³ na Gradcu. Ves vrh obkoljuje nepretrgano obzidje; sicer je podrt in večinoma pokrito z rušo, a povsod očitno. Tuintam pa še moli zidovje vun, n. pr. na zapadnem in na jugovzhodnem robu. Znotraj je nasuta prst, izprva po 3—4' nadebelo, proti temenu naredko, razen v kotanjah. Zid je 2½' debel in obstoji iz malo oklesanega kamnja, le ogelniki so bolj obdelani. Naprava je surova, a trdna. Porabljeni peščenec se dobi četrte ure preč proti jugozapadu v strugi potoka, ki prihaja z Ravnij. Na severozapadnem kotu je zidovje pretrgano; morda je bil tu vhod. Sicer je tudi na jugovzhodnem kotu odprtina; a njo je napravil župnik Završnik, ki je tu kopal. Sledovi steze na grad so morda na severozapadnem pobočju; vendar so nedoločljivi. — Obzidani prostor je, kolikor je površje pripuščalo, štirikoten in meri na najdaljši črti 74 sežnjeve, na najširši 44 sežnjeve. V notranjščini je več uglajenih prostorov (po 6 sežnjeve dolgih in po 2 širokih); na enem (jugozapadnem) so kopali 2' globoko, a niso nič našli. Župnik Završnik pa je bil poleg raznih novcev našel baje nekaj tlak; vsekako je ondi mnogo zidovja. Prav na vrhu je štirikotni vrt, ki si ga je napravil kaplan Brence; pri tej priliki je izkopal mnogo predmetov: žebeljev, steklenih biserov, rimskih bronastih zaponk i. dr. Na vzhodnem robu se je našel kup žlindre; žlindra je bila baje prej sploh po vsem griču razstresena. Na severovzhodnem koncu pa so bili pomešani razni predmeti: kosi rude, kosti domačih živalij in čepinje zelo primitivne glinaste posode.

Iz najdenih novcev, ki segajo zanesljivo od Marka Avrelija do Konstancija, 140—350 po Kr., morda celo od Avgusta do Gratiana (27 pr. Kr. do 383 po Kr.), se more sklepati, da je železarna na Ajd. Gradcu⁴ propadla v 4. stoletju po Kr., in sicer je

¹ N. n. m. str. 201.

² „Südlich von Bitnje (Morlot graja spačenko Wittnach, češ, beseda prihaja od „biti“ = schlagen) erhebt sich aus der Alluvialebene ganz nahe bei der Kirche, aber durch das Wasser davon getrennt, ein nach barometrischer Messung 260' hoher, steiler, aber abgerundeter Kalkhügel, der durch einen etwas niedrigeren Sattel mit dem weiter südlich allmählich bis zum ... Hochplateau ansteigenden Gebirge in Verbindung steht. (Str. 201) ... Einen schöneren Punkt zur Anlage eines festen Lagers giebte s wohl in der ganzen Woche nicht; zudem beherrscht er ihren Eingang und hat die freie Aussicht thalaufwärts.“ (Str. 202.)

³ N. n. m. str. 202—204.

⁴ „Den Punkt nennen die Landleute Gradez, das heißt Schloß oder Veste, eigentlich ein Deminutivum, er wird auch

bila siloma razdejana in oplenjena. Del plena so morda (?) roparji odnesli v Babno Goro. Kdaj se je naselbina na Gradcu začela, se ne da niti slutiti. — V končnem delu svoje razprave¹ presoja Morlot s strokovnjaškega stališča železarno na Gradcu, ki se je pečala pač le s preprostimi, navadnimi izdelki; gorišče ji je bilo tam, kjer se je našel kup žlindre. Pri tej priliki razpravlja Morlot tudi splošno o pridobivanju in izdelovanju železa v Noriku.

5. Morlotovo hipotezo o rimski naselbini na Ajdovskem Gradcu je v polnem obsegu prevzel P. Hicinger (P. Hitzinger). Posnel je po Morlotu popis griča in najdb na njem, a dodal je hipotezi še pozitivno trditev², da je Ajdovski Gradec identičen z rimsko naselbino Idunum, ki jo navaja geograf Ptolemaj³ kot kraj v Noriku; češ, da je geografska lega obeh krajev (35° 10' dolž., 45° 30' šir.) skladna in da je tudi ime „Idunum“ podobno imenu „Bitno“: začetni samoglasnik izpade in „nadaljnji glas se oslabi“ (?). — Kako si je Hicinger ta jezikoslovni razvoj pravzaprav mislil, nam bo večna uganka. Sicer je njegova teorija od kraja do konca neverjetna.

6. Kratek posnetek iz Morlotove in Hicingerjeve razprave čitamo pri Dimitzu⁴; iz lastnega ni nič dodal.

7. Vsestransko je opisal Ajdovski Gradec in premotril njegovo preteklost dr. Janez Mencinger na že navedenem mestu⁵. Njegov spis ima to prednost, da je pisan živahno z osebnimi vtiski in v vseh krajinskih podatkih s točnostjo in ljubeznijo, ki mu je kot domačinu Bohinjcu oživljala pero. V tem oziru ima spis še dandanes svojo vrednost. Iznenadi nas pa pisateljeva skeptičnost napram zgodovinski preteklosti Gradca. Dasi namreč sam priznava, da se je v Bohinju našlo mnogo rimskih starin (str. 20), in sicer tudi na Ajdovskem Gradcu (str. 18), in dasi sam izjavlja (str. 21), da se še „utegne kaj znamenitega najti; kajti dozda se je malo iskalo in veliko, kar se je po naključji našlo, zavrglo, zamolčalo in celo zatajilo“: trdi vendar (str. 21, 23), da je pri griču zgodovinsko pač njegovo ime, da pa na njem nikdar ni bilo gradu ali trdnjave, še manj bi bila železarna. — Menda zlasti zato ne, ker na

ajdovski Gradez, das heißt Heidenschloß genannt.“ Morlot n. n. m. str. 207. — Na tem mestu omenja Morlot ljudsko govorico, da je na griču stal tudi samostan; domnevo smatra za absolutno neutemeljeno.

¹ Str. 208—214.

² „Über die Lage einiger Städte der Römerzeit — die Lage von Idunum“ v „Mittheilungen des historischen Vereines für Krain“ XIX. 1864, str. 13.

³ Citat (Ptolem. Geogr. II. 14) glej pri Hicingerju n. n. m.

⁴ Gesch. Kr. I. 69.

⁵ Lj. Zvon 1883, 17—24.

Ajdovskem Gradcu sam ni nič našel, dasi je kot šolarček tja hodil v spremstvu omenjenega gospoda Ivana Brenceta in učitelja Jakoba Mencingerja — ali pravzaprav: našli so v črni prhljici (str. 18) nekoliko rimskih novcev, niso pa našli — razvalin kakega gradu ...

Pravcatega gradu seveda ne bo mogoče najti; saj tudi stavba, ki je bila na njem, sigurno ni bila velika, morda sploh le obzidje, kakor so ga imela gradišča povsod, in zraven kaka kovčnica, orožarna. Manjšalka „Gradec“ ima gotovo svoj vzrok! Da pa je stala neka zgradba na vrhu, o tem ne more biti nikakega dvoma. Kakšna je bila, to bi mogla nova raziskavanja še morda dognati, dasi je mnogo svedokov seveda že raztepenih; kajti kakor vidimo iz vseh poročil: kopalo in brskalo je tu staro in mlado, domačini in tujci, a izvzemši Morlota le na divje in tudi Morlot le mimogrede. Kadar pa pride veščak, ki tu ne bo iskal — zakladov zlata in srebra, ampak zakladov spoznanja, tedaj bomo izvedeli, kaj govore groblje!¹

8. Odslej so se Slovenci malo zmenili za svoj Ajdovski Gradec. Leta 1884. ga je še E. Lah omenil in nakratko opisal² in prihodnje leto je I. Franke³ pisal o rudarstvu v Bohinju ter o znameniti cerkvi v Bitnjah;

¹ O Završnikovih novcih poroča že Morlot (n. n. m. str. 206), da so prišli v Ljubljanski muzej, a tu so se brez navedbe najdišča uvrstili v splošno zbirko.

² Lj. Zvon 1884, 22.

³ Lj. Zvon 1885, 626 idd.

potem prenehajo poročila. Leta 1906. pa je baron Michelangelo Zois (bivajoč tedaj v Radovljici) prehodil Bohinj in ga mimogrede preiskaval na podlagi Morlotove razprave.¹ Na Ajdovskem Gradcu, ki ga dosledno napačno imenuje „Ajdovski grad“, je našel malo tega, kar nam opisuje Morlot; tekom 60 let se je pač tudi že marsikaj izpremenilo. Že Morlot² je nadalje zasledoval ljudsko izporočilo, da so nekateri kamni (zlasti dva) Bitenjske cerkve

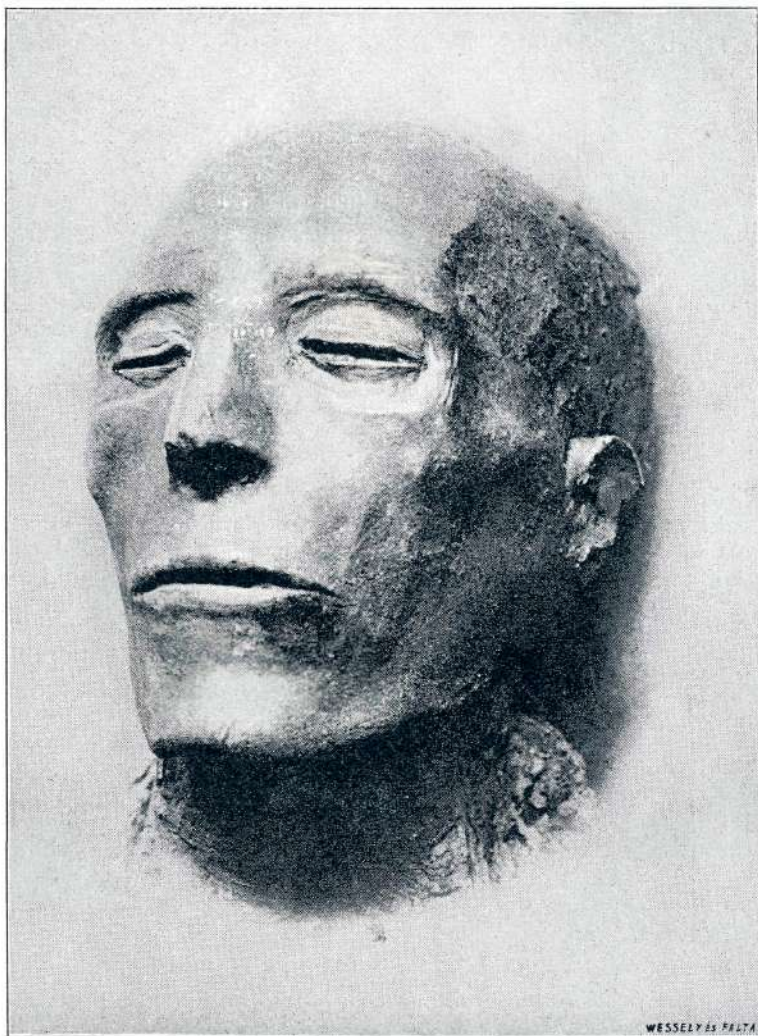
vzeti iz Ajdovskega Gradca, a ni mogel nič gotovega dognati. Tudi Zois je ogledoval tiste kamne, ne da bi jih prepoznal; poizkusil pa je svojo srečo z določitvijo samostana Cruskilach; on namreč misli, da tiči v nemškem imenu „Neuming“ (slov. Nomenj) morda „Mönch“ — „Münk“, Neumington — Neumünchen (t. j. Novi Kloster); a za resničnost te razlage ne prevzame nikakega jamstva.

9. Istega leta (1906) je izdal dr. A. Žigon v Zborniku Matice Slovenske svojo temeljito razpravo o arhitektoniki Prešernovih Poezij. Tu je govoril tudi o Krstu pri Savici in mu je odrekel konkretnost snovi, češ, da je le alegorija:

„Prešeren ne misli ... tja v stare vekove, tja v osmo stoletje, ampak misli na svojo dobo (str. 110)... Krst je umevati kot simbol ... kulturnega boja (v Prešernovem času)... In v tem prenesenem, simboličnem pomenu ti je ... umeti 'meč, sekuro in lopato' ..., prenesti ti je 'lakoto nepremagljivo', ki jo

¹ Njegovo poročilo je natisnjeno v „Laibacher Zeitung“, 3. dec. 1906.

² Gl. n. n. m. str. 207—208.

RAMZES II.

trpi v Črtomirovi, trdnjavi, zidani na skalo sivo', v 'Aj-dovskem gradcu' (= v krogu Čopovem)...; umeti je tako tisto 'revo'..., umeti 'jedila'." (Str. 111.) — Pripomnil sem že pri drugi priliki¹, da je alegorizacija, ki bi segala tako daleč, izključena in neizvedljiva; dasi že odnekaj priznavamo, da meri Prešeren implicitno tudi na svoje osebne in na tedanje javne razmere. Vendar če hoče svojo osebo prav intenzivno zastaviti za svoje ideje, tedaj se ne skriva² za tujo osebo, ampak stopi izza epičnega zatišja.³ Vse, kar tvori stvarnost v Krstu, je tako plastično risano in tako resnično po naravi posneto, da je brez dvojbe vzraslo iz situacije same. Kate-remu pesniku naj pa celo prisojamo, da tira alegorijo do tja, kjer v resničnem krvavem boju meč ni več meč, sekira ne sekira! V tem boju samem je vse-kakor vse konkretno in tudi konkretno zasnovano; da si je Prešeren nemara včasih mislil, češ, jaz se prav tako borim z nasprotniki, to je mogoče, a ni dokazljivo; in pesniški niso bili tisti trenutki, kadar je Prešeren kaj takega mislil! Bile pa so pesniške v najvišji meri tiste ure, ko je Prešeren v objemu nebeške Muze zlagal tiste verze...

Na strani 112 je zapisal dr. Žigon besede, ki se tičejo naravnost našega Gradca. Pravi namreč,

¹ Lj. Zvon 1908, 184.

² „Skril je Prešeren v tisti boj Črtomirov in njegovega malega tropa svoj boj in boj Čopov“ (str. 110–111).

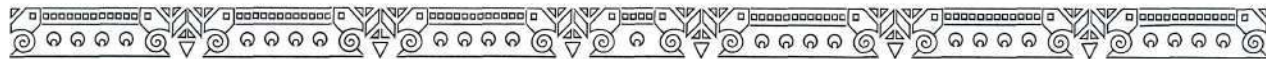
³ Prim. njegov izrek: „Ak' prav uči me v revah skušnja moja“. (Krst II, 6.)

da je tista (alegorična) situacija — „Prešernu vse kaj bolj osebnega kakor bojna situacija iz 8. veka, ki je ni videl sam nikoli“. Stavek, ki sem ga podčrtal, me je frapiral. Kaj se to pravi? Pa vendar ne, da Prešeren nikoli ni videl — Ajdovskega Gradca, ki ga je na str. 115 dr. Žigon prekrstil v „trdnjavo Čbelice“? Upam, da ne! Kajti to bi bila prehuda zmota. — Izvzemši to načelno vprašanje sem jaz prvi, ki zahajam rad k Žigonu Prešerna študirat.¹

Ajdovski Gradec pa je in bo Ajdovski Gradec.

¹ Da bi se le ne bil tako enostransko vdal svoji tretjin-ski teoriji, ki je zdaj tudi na hudo kvar sicer tako kritični in oprezni Grafenauerjevi Zgodovini slovenskega slovstva! S to teorijo hočejo zdaj na centimetre razdeliti celega Prešerna! Nedavno (Dom in Svet 1910, 405 idd.) je bila cela knjiga Poezij tako razlagana; preostajajo še — platnice, Prešernova ostalina in njegova — oseba. — S takimi številkami ne dosežemo drugega, nego da smo doprinesli dokaz svoje marljivosti; to pa bi mogli storiti na plodnejši način.

Te matematične estetičnike opozarjam na sledeče od-kritje, ki se menda ni nikjer objavljeno: Uvod Krsta pri Savici šteje 26 tercijn, Krst sam pa ima 52 kitic, torej baš dvakrat toliko (NB. če se nisem uštel!). Ali ne diha iz tega matema-tičnega razmerja vsa — krasota kompozicije? — A še lepša postane krasota, ako se uvažuje, da ima Krst 52 kitic samo v 1. izdaji, v 2. izdaji pa eno več (na to sem opozoril že v Lj. Zvonu 1905, 561). torej 53! Mari bomo mislili tu na kako arhitektonsko fineso ali na 52 (oz. 53) tednov v letu ali kaj? — Bodimo pametni! S takimi preudarjanji se le odtujimo pesniku!

Poezija in proza.

Zložil Vekoslav Remec.

Da, bilo je tako, gospoda moja ...
Nekdaj so grajske gospodične nežne
sedele tu ob oknu ... Ure bežne
kot večnost dolge ... Duša brez pokoja ...

— In če se vrne, no, in tako dalje ...
Nekdo je rekel, ki doslej molčal je.
— Kaj bi poslušali te zgodbe stare

O, kdaj se vrneš, vitez moj predragi?
Sokola k tebi v dalje bi meglene
poslala rada, da mi razodene,
li še živiš, li padel si med vrage ...

o gospodičnih belih lic in rok?
Priatelj, vina! Karte iz omare
prinesi in vrzimo en tarok! —

